

ks. Michał Drożdż

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

KSZTAŁTOWANIE KOMPETENCJI ETYCZNYCH RECENZJA KSIĄŻKI

Małgorzata Laskowska, *Kształcenie w zakresie etyki dziennikarskiej w kontekście mediów społecznościowych*, Wydawnictwo Elipsa: Warszawa 2018, 454 strony, ISBN 978-83-8017-190-9.

Zakres tematyczny monografii jest w miarę precyzyjnie wyrażony w jej tytule. Sam tytuł wskazuje na przedmiot analiz określony przez trzy główne pojęcia tworzące tytuł: kształcenie, etyka dziennikarska i media społecznościowe. Pojęcie kształcenia określa zakres edukacji, zdobywania kompetencji etycznych, konceptualizacji dylematów etycznych. Drugie pojęcie wskazuje na etykę dziennikarską jako deontologię zawodową, która jest zarówno przedmiotem kształcenia akademickiego, jak i kompetencją zawodową zdobywaną przez przyszłych adeptów dziennikarstwa. Trzecie pojęcie wskazuje na nowy obszar komunikacji społecznej i zaangażowania zawodowego, jakim są media społecznościowe. Tytuł książki nie zawiera bezpośrednich wskazówek co do metodologii i zakresu prowadzonych badań na temat postrzegania etyki dziennikarskiej i jej dylematów. Natomiast zakres analiz zawartych w pracy opiera się na solidnych badaniach empirycznych, które służą autorce do pokazania poznawczych walorów badań w zakresie postrzegania etyki dziennikarskiej przez studentów dziennikarstwa. Z tego założenia wynika podwójny cel pracy, który z jednej strony określa jej walor poznawczy, czyli poznanie nowych wyzwań etycznych w kontekście mediów społecznościowych, koniecznych do uwzględnienia w etycznej edukacji medialnej. Drugim celem pracy, z którym koresponduje walor badawczy pracy, jest analiza recepcji i przydatności tego kształcenia w zakresie etyki dziennikarskiej i badanie jej potencjalnej siły motywacji w wyborach i decyzjach zawodowych w kontekście mediów społecznościowych. Realizacja pierwszego celu pracy pozwala autorce uporządkować specyfikę i zakres deontologii dziennikarskiej wobec nowych wyzwań medialnych, natomiast realizacja drugiego

celu wskazuje na wymiar praktyczny kształcenia akademickiego w ocenie studentów dziennikarstwa, co pozwala weryfikować jakość i przydatność takowego kształtowania kompetencji etycznych studentów dziennikarstwa.

Tak postawiony zakres i problem badawczy implikuje zarówno zastosowane metody badawcze, jak i zakres treściowy prowadzonych analiz. Połączenie analiz poznania specyfiki i jakości kształcenia w zakresie etyki dziennikarskiej na poziomie badań empirycznych postrzegania i oceny tego przedmiotu przez studentów z drugim elementem, czyli badaniem świadomości dylematów etycznych zawodu dziennikarskiego w kontekście użytkowania mediów społecznościowych, wskazuje na potrójny walor pracy: po pierwsze, walor kategoryzacyjno-poznawczy oparty na badaniu etycznych wyzwań mediów społecznościowych oraz ich włączeniu w zakres etycznej edukacji medialnej, po drugie walor badawczy oceny i percepcji kształcenia w zakresie etyki dziennikarskiej w ujęciu studentów dziennikarstwa w Polsce oraz stanu ich świadomości współczesnych dylematów etycznych związanych z wykorzystaniem mediów społecznościowych w pracy dziennikarskiej, oraz po trzecie, walor praktyczno-koncepcyjny związany z możliwością i potrzebą modyfikacji kształtowania kompetencji etycznych przyszłych dziennikarzy z wykorzystaniem bogatej wiedzy zdobytej w toku badań. We wszystkich tych wymiarach autorka odwołuje się zarówno do teoretycznej wiedzy na temat współczesnych mediów i przestrzeni pracy dziennikarskiej, jak również do praktycznych wniosków wynikających z własnych badań empirycznych. Takie osadzenie tematyki pracy w kontekście teorii etyki i mediów oraz badań jakości kształcenia kompetencji etycznych przyszłych dziennikarzy z próbą zastosowania tej wiedzy w modyfikacji jakościowej kształcenia akademickiego w tym zakresie jest głównym walorem pracy i wkładem autorki w rozwój nauk o mediach i komunikowaniu społecznym w obszarze etyki dziennikarskiej.

Z analizy książki można wnioskować, że autorka zarówno u podstaw formułowanych hipotez badawczych, jak i w trakcie wyprowadzania wniosków z przeprowadzonych badań jakości kształcenia etyki dziennikarskiej, konfrontuje się z opiniami, iż kształcenia etyczne dziennikarzy i ludzi działających w sferze mediów społecznościowych miałyby polegać na zapoznaniu się z normatywnością kodeksów i regulaminów etycznych. Wydaje się jednak, że głównym problemem współczesnej mediasfery nie jest brak odpowiednich kodeksów etycznych, ale raczej trudności w praktycznej realizacji tych zasad. Dlatego też słusznie intencją autorki i celem jej badań było sprawdzenie empiryczne jakości kształcenia w zakresie etyki dziennikarskiej, jak i wyciągnięcie z tych badań praktycznych wniosków mających na celu rozpoznanie zapotrzebowania studentów w tym zakresie i wyjście naprzeciw tym oczekiwaniom z nową, atrakcyjną i aktualną ofertą edukacyjną, podnoszącą indywidualne kompetencje etyczne dziennikarzy pracujących w nowych uwarunkowaniach funkcjonalności mediów, w tym, mediów społecznościowych.

Książką składa się z trzech części, z których dwie części dzielą się na trzy rozdziały każda, a trzecia część zawiera dwa rozdziały. Całość pracy liczy 454 strony, z których 81 stron końcowych to dokumentacja bibliograficzna, spisy oraz aneksy do narzędzi badawczych.

Zasługą autorki jest to, że od początku pracy ukierunkowuje swoje analizy na empiryczny kontekst badawczy. Nie trzyma się utrwalonego często w pracach naukowych schematu, że tzw. część teoretyczna pracy stanowi szeroki kontekst i podstawę

do analiz empirycznych, nie korespondując bezpośrednio z celami badań empirycznych przedstawianych w tzw. badawczych częściach pracy. Autorka recenzowanego projektu habilitacyjnego od początku swoich analiz łączy i harmonizuje te dwie warstwy pracy w jednej perspektywie badawczej jakości kształcenia w zakresie etyki dziennikarskiej w kontekście wyzwań etycznych mediów społecznościowych.

W strukturze pracy widać stopniowe realizowanie tematu oraz staranność i troskę autorki o integralność analiz badawczych i poprawność metodologiczną, co gwarantuje dobry porządek treściowy pracy: począwszy od analiz etycznych wyzwań mediów społecznościowych, poprzez analizę roli i miejsca deontologii dziennikarskiej w kształceniu warsztatowym przyszłych dziennikarzy, aż po rozpoznawanie i identyfikowanie dylematów etycznych dziennikarzy w mediach społecznościowych (część pierwsza). W drugiej części pracy autorka koncentruje się na prezentacji metodologii badań własnych oraz wyników swoich badań w dwóch obszarach: oceny etyki dziennikarskiej jako przedmiotu akademickiego przez studentów oraz identyfikacji, znajomości i percepcji dylematów etycznych w użytkowaniu mediów społecznościowych w opinii studentów. Trzecia część pracy jest kontynuacją części drugiej w jej empirycznych aspektach. Autorka próbuje zaprezentować syntetyczną wiedzę dotyczącą wymienionych obszarów badawczych, w formie praktycznych wniosków z przeprowadzonych badań, mających potencjał innowacyjności w kształceniu adeptów dziennikarstwa w nowych uwarunkowaniach ich kompetencji etycznych. Taka struktura pracy pozwala autorce optymalnie realizować postawione cele przedsięwzięcia habilitacyjnego.

W pierwszej części pracy, zatytułowanej *Etyczne wyzwania mediów społecznościowych i edukacji dziennikarskiej*, autorka prezentuje w sposób pogłębiony teoretycznie i empirycznie trzy główne wątki tematyczne pracy: media społecznościowe i ich funkcjonalność w przestrzeni medialnej, deontologię dziennikarską i jej rolę w edukacji dziennikarskiej oraz wątek trzeci, który jest próbą połączenia dwóch pierwszych tematów, a więc temat dylematów etycznych dziennikarzy w mediach społecznościowych. Wypracowane w pierwszej części terminy i narzędzia służą autorce w całym toku badań jakości kształcenia w zakresie etyki dziennikarskiej. Chociaż mają one w dużej mierze charakter definicyjny i kategoryzacyjny o pogłębionym charakterze wiedzy przedmiotowej i stanowią na tym poziomie rozwoju tematyki pracy kontekst do szczegółowych analiz badawczych zawartych w następujących częściach, to jednak autorce należy się pochwała, że swoje analizy opiera w tej części pracy nie tylko na teoretycznej literaturze przedmiotu, ale sięga bardzo często i fachowo do wyników badań empirycznych polskich i zagranicznych w tym zakresie. Z perspektywy całości monografii należy docenić potrzebę i jakość tych analiz zawartych w części pierwszej. Autorka sprawnie metodologicznie przedziera się przez gąszcz definicji, pojęć, terminów, typologii i opisów wyżej wymienionych tematów, wypracowując własne narzędzia badań, których wyniki prezentuje w części drugiej. Oceniając całość treści pierwszej części książki, należy zatem uznać te analizy za użyteczny i wykorzystany w całej monografii kontekst teoretyczno-metodologiczny, mocno osadzony na wiedzy empirycznej różnych raportów, analiz i sprawozdań. Autorka ilustruje swoje analizy bardzo przydatnymi i poglądowymi tabelami, diagramami oraz rysunkami. Pierwsza część pracy stanowi 60 proc. całości analiz prowadzonych przez autorkę (1–223).

W części drugiej (224–345) autorka prezentuje zarówno metodologię, jak i wyniki badań własnych skoncentrowanych na weryfikacji dwóch własnych hipotez badawczych: (1) studenci dziennikarstwa w Polsce krytycznie oceniają kształcenie w zakresie etyki dziennikarskiej oraz drugą główną hipotezę: (2) studenci dziennikarstwa w Polsce mają świadomość dylematów etycznych związanych z korzystaniem z mediów społecznościowych przez dziennikarzy.

Obie te hipotezy autorka zweryfikowała pozytywnie przy pomocy dodatkowych 11 hipotez szczegółowych. Przy sformułowaniu pierwszej hipotezy autorka jest mało precyzyjna – używa słowa „krytycznie oceniają” bardziej w kolokwialnym niż naukowym znaczeniu, gdyż krytyczna ocena z punktu widzenia naukowego może mieć zarówno pozytywny, jak i negatywny charakter. Należy docenić zarówno metodologię prowadzonych badań, jak i ich zakres, co gwarantuje solidność, miarodajność i reprezentatywność uzyskanej w ten sposób wiedzy. Przeprowadzone przez autorkę badania mają wysoki walor poznawczy, dostarczając interesującej wiedzy o etyce dziennikarskiej i dylematach etycznych w użytkowaniu mediów społecznościowych przez dziennikarzy w ocenie studentów. Wyniki tych badań stanowią solidną bazę do wykorzystania praktycznego przez osoby i instytucje kształcące przyszłych dziennikarzy i ludzi mediów.

W trzeciej części (347–372) autorka dokonuje podsumowujących analiz o charakterze wniosków końcowych, prezentując wyniki swoich badań w kontekście zmiennych niezależnych. Wnioski z wyników badań ilościowych i jakościowych mają charakter wiedzy o dużym potencjale zastosowań praktycznych w kontekście oczekiwań studentów dziennikarstwa.

Walorem zastosowanej metody badawczej jest to, że autorka uzyskuje cenną poznawczo wiedzę o jakości postrzegania etyki dziennikarskiej przez studentów jako jednego z przedmiotów akademickich w kształceniu przyszłych dziennikarzy. Uzyskana tą metodą wiedza zaprezentowana przez autorkę może stanowić bazę do wykorzystania w różnych dalszych badaniach naukowych nad kształceniem akademickim kompetencji etycznych, a także może stanowić praktyczną pomoc i być wskazówką dla wykładowców tego przedmiotu.

Badania te pokazują także poziom świadomości etycznej młodych ludzi, co świadczy o ich dużej wrażliwości etycznej, świadomości ważnych społecznie wartości, a także kompetencji w rozpoznawaniu i rozwiązywaniu nowych dylematów etycznych w kontekście funkcjonalności mediów społecznościowych.

Monografia wymagała od autorki sporego wkładu pracy badawczej. Prowadzone analizy świadczą o kompetencjach badawczych i naukowych autorki w realizacji podjętej problematyki, a także pokazują jej sprawność, umiejętności badawcze i wiedzę aksjologiczną na poziomie odniesień do etyki i dylematów etycznych.

Mając na uwadze treść monografii traktowanej jako główne przedsięwzięcie naukowe w procesie habilitacyjnym i jej metodologiczną strukturę, możemy wyciągnąć kilka uwag i wniosków.

1. Należy docenić walor badawczy książki o charakterze dokumentacyjno-analitycznym, pokazujący jakość kształcenia akademickiego w zakresie etyki dziennikarskiej z perspektywy studentów. Autorka prezentuje poprawną, prostą w strukturze metodologicznej, ale bogatą poznawczo – jak na analizy etyki dziennikarskiej – monografię,

opierając ją na bogatych badaniach empirycznych, przede wszystkim własnych i także tych zaczerpniętych z fachowej literatury przedmiotu. Zaprezentowane przez autorkę badania przyczyniły się w sposób znaczący do pogłębienia wiedzy o etyce dziennikarskiej jako subdyscyplinie nauk o komunikacji społecznej i mediach. Badania habilitantki potwierdziły tę tematykę jako integralną część problematyki badawczej nauk o komunikacji społecznej i mediach. Praca mogłaby mieć jeszcze większy walor poznawczy, gdyby autorka zastosowała w swoich analizach kategorię indywidualnych kompetencji etycznych, zarówno na poziomie teorii etyki dziennikarskiej, jak i w badaniach świadomości etycznej studentów. Ta zmienna zależna umożliwiłaby ocenę jakości oczekiwań studentów i ich opinii.

2. Warto docenić sprawozdawczo-analityczny charakter książki oparty na solidnym materiale empirycznym prowadzonych badań. Należy docenić dobrze przygotowaną i przeprowadzoną procedurę badań, mechanizmy weryfikacji wiarygodności odpowiedzi, miarodajność wyników. Na każdym etapie analiz autorka odnosi się do wiedzy empirycznej, mimo że podjęta problematyka ma charakter teoretyczny. Walorem pracy jest jej dokumentacyjny charakter, w który autorka umiejętnie wkomponowała analizy problemowe. Autorka celowo nie wchodzi w problematykę fundamentów etyki i jej filozoficznych uzasadnień, pozostając na poziomie prakseologii etycznej. Może pracę wzbogaciłoby wskazanie kilku orientacji etycznych stanowiących fundament etyczny dla szczegółowych rozwiązań dylematów etycznych.

3. Problematyka monografii ma niewątpliwie nowatorski charakter. Zasługą autorki jest ugruntowanie tej tematyki w obszarze badań nauk o komunikacji społecznej i mediach. Swoją pracą autorka potwierdza przynależność obszaru badań etyki dziennikarskiej jako subdyscypliny nauk o mediach. Etyczne aspekty mediów stanowią bowiem naturalną przestrzeń integracyjną wszystkich możliwych aspektów badań mediów i dziennikarstwa. Autorka odważnie podchodzi do tego metodologicznego problemu, wzmacniając tę subdyscyplinę w obszarze badawczym nauk o mediach. W swoich analizach wymiaru etycznego mediów autorka w niektórych sformułowaniach sięga zbyt daleko, mówiąc np. o „etycznych wyzwaniach edukacji dziennikarskiej”, nie wyjaśniając jednak, co miałoby to znaczyć.

4. Monografia wymagała od autorki sporego wkładu pracy badawczej. Praca ma poprawne ramy metodologiczne i opiera się na właściwych metodach i narzędziach badań. Należy docenić zastosowanie wielu metod badawczych, ich przygotowanie oparte na wiedzy przedmiotowej, ich przeprowadzenie z solidną dokumentacją i poprawnością metodologiczną. Warta podkreślenia jest także umiejętność Autorki dokonywania syntezy w oparciu o takowy materiał źródłowo-dokumentacyjny przedstawiony także w tabelach i diagramach, które służą do łatwiejszej poglądowej prezentacji końcowych wniosków. Całość konstrukcji pracy ma autorski charakter i jest przykładem postępu wiedzy naukowej w obszarze badań jakości etyki dziennikarskiej, zarówno na poziomie dydaktycznym, jak i w praktyce dziennikarskiej.

5. Analizy zawarte w monografii mają bogaty walor poznawczy i badawczy. Można jednak odnieść wrażenie, że autorka bada dwa różne wątki tematyczne, które łączy w jednym obszarze etyki dziennikarskiej. Pierwszy wątek badawczy to badanie jakości kształcenia w zakresie etyki dziennikarskiej, a drugi to badanie świadomości dylematów

etycznych w pracy dziennikarza korzystającego z mediów społecznościowych. Każdy z tych wątków może stanowić niezależny i wystarczający temat badawczy. Natomiast ich połączenie robi czasem wrażenie swoistego dodatku do głównego tematu pracy. Pozostaje pytanie, który z tych wątków jest ważniejszy. Być może intencją autorki było, by poprzez wątek mediów społecznościowych zbadać aktualność kształcenia akademickiego w zakresie etyki dziennikarskiej.